ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 121, Ekim 2021, s. 221-247

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.52258>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
5.08.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.10.2021

Buse AYDIN

Milli Eğitim Bakanlığı, Türkçe Eğitimi
aydinbuse718@gmail.com
Orcid: 0000-0001-8432-7016

TÜRK DESTANLARININ TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN YENİDEN FORMLAŞTIRILMASI

Öz

Bu çalışmada destan türünün milli kimliği oluşturmadaki önemi ve eğitim alanında kullanılmasının gerekliliği belirtilmeye çalışılmıştır. Destanın eğitim ve öğretimin her kademesinde yer alması gerektiği ve bunun için destan formlarının değiştirilmesi gerekmektedir. Formlar oluşturulurken her bir destanda; olduğu dönem şartları bakımından, kullanılan dil ve zihniyet yapısı eğitim öğretimin hangi kademesinde kullanılacaksa ona uygun yansıtılması gerektiği düşünülmektedir. Çalışmada destanın efsane, halk hikâyesi, roman, çizgi roman, masal, tiyatro metin türleriyle bağlantısı üzerinde durulmuştur. Yaradılış Destanı, Alp Er Tunga Destanı, Şu Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Bozkurt Destanı, Ergenekon Destanı, Göç Destanı, Satuk Buğra Han Destanı, Cengiz Han Destanı, Danişmend Gazi Destanı, Köroğlu Destanı ve Sarı Saltuk Destanı ele alınıp tiyatro ve masal türleri açısından yeniden formlaştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Destan, Türkçe eğitimi, Yeniden formlaştırma, Tiyatro, Masal

REFORMATION OF TURKISH EPIC IN TERMS OF TURKISH EDUCATION

Abstract

In this study, the importance of epic in creating national identity and the necessity of using it in the field of education were tried to be stated. The epic should be included in every level of education and training and for this, the epic forms should be changed. While the forms are being created, in each epic; In terms of the conditions of the period in which it was formed, it is thought that the language and mentality structure used should be reflected in accordance with the level of education that will be used. In the study, the connection of epic with legend, folk tale, novel, comic book, fairy tale and theater text types is emphasized. The Epic of Creation, the Epic of Alp Er Tunga, the Epic of Şu, the Epic of Oguz Kagan, the Epic of Bozkurt, The Epic of Ergenekon, the Epic of Migration, the Epic of Satuk Buğra Han, the Epic of Cengiz Khan, the Epic of Danişmend Gazi, the Epic of Köroğlu and the Epic of Sarı Saltuk in terms of theater and tale types reformulated.

Keywords: Epic, Turkish education, Reforming, Theatre, Fairy tale

GİRİŞ

Bir millet, tarihi, bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleğı, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adı olarak tanımlanmaktadır. Milli kimlik ise millete özgü kişilik ve değerleri tanımlayan, halkın kadim gelenek ve âdetlerini yansıtan, ortak yasal hakların ve yasal kurumların görevlerinin meşrulaştırıcısıdır (Smith, 1994). Milletin yaşadığı çevre, ideolojiler, mitler genel olarak milli kimliğin oluşmasında etkilidir. Bu unsurların aktarılmasında destanlar önemli bir araç olarak gösterilmektedir.

Türk toplumunun hayata bakışı, hayatı algılayışı, düşüncüsü destanlar üzerinde tesir etmiştir. Bu tesir nesiller arasında birlik ve beraberliği, kültürel devamlılığı sağlaması bakımından etkili olmuştur. Geçmişle gelecek arasında köprü vazifesi gören destanlar milletlerin mazisini ortaya koymaktadır.

1. DESTAN

Dilimizde destan olarak adlandırdığımız bu sözcük Farsça dastan kelimesinden gelmektedir. Sözlükte tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir olarak adlandırılmaktadır (Türkçe Sözlük, 2014). Batı dillerinde de epepe olarak adlandırılmıştır.

Destanlar, bir milletin bütün varlığını; kederlerini, sevinçlerini kısaca bütün duygu ve düşüncelerini; millet olma yolundaki çabalarını, taze hatıralarını; geleceğe yönetilmiş dinamik emellerini bir mefkûre yumağı hâlinde derleyip toparlayan en zengin edebi hazineler olarak adlandırılmaktadır. (Sepetçioğlu, 1976).

Destanlar bir milletin veya toplumun şuurunda derin izler bırakmış olaylardan oluşan manzum ya da manzum-mensur karışık biçimli verilen halk anlatı ürünleridir. Halk ozanları vasıtasıyla kopuzlar aracılığıyla inşa edilmiştir. Destanlar bir milletin zaferleri, mağlubiyetleri, sevinçleri, çığlıkları, yaradılışı, türeyişi, anlamlandıramadıkları, çaresizlikleri, gelenekleri,

göreneklere vb. konuları mitolojik yol ile aktarmakta, sözlü geleneğin yazıya dönüşmüş değerli hazinelerini oluşturmaktadır.

Destanlar milletlerin duyusu, düşünüş, görüş ve inanışlarını, tarihin çok eski çağlarından günümüze ulaştıran en önemli ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır (Macit ve Soldan, 2010, s.104). Millete aitlik duygusu ile bağlanmış destanlar aracılığıyla yapılmaktadır. Sepetçioğlu'nun da belirttiği gibi “destanlar bir milletin geçmişteki bütün varlığıdır ve bu bütün varlığını, geleceği aydınlatmak için topyekûn ışık gücüdür” (Sepetçioğlu, 1976). Bu sebeple destan geçmişle gelecek arasında köprü olan geçmişi geleceğe aktaran, kültürün taşıyıcısı rolünü de üstlenmektedir.

2. DESTANLARIN TEŞEKKÜLÜ

Bir destanın ortaya çıkabilmesi için milleti derinden etkileyen bir olayın meydana gelmesi, sözlü gelenek içerisinde yayılımına devam eden bu olayın destan devri bitmeden kayıt altına alınması gerekmektedir.

Bir milletin doğal ve milli destanı olabilmesi için o milletin tarihinde bazı safhaları geçirmesi gerekmektedir. Millet, halk hayalinin efsaneler yaratmaya elverişli bulunduğu en eski devirlerde yaşamış, aynı zamanda o milletin tarihinde unutulmaz tabiat olayları, büyük savaşları, göçler, yeni coğrafyalarda vatan kurmaları gibi halkın hayatını ve hafızasını derinden etkileyen olaylar olmalıdır (Banarlı, 1983).

Destanların oluşması ve günümüze gelebilmesi için çeşitli safhalardan geçirmesi gerektiği ifade edilmiştir. Belirtilen safhalar şöyledir:

1. Destanı yaratan topluluğun destan devri diye adlandırabileceğimiz dönemi yaşaması,
2. Destanı yaratan topluluğun sözlü geleneğe sahip olması,
3. Destanın çekirdeğini oluşturan toplumu derinden etkileyen bu vaka, sözlü gelenek ortamından yayılıp zenginleşmesi,
4. Bu vaka bir ozan tarafından edebi bir metin haline getirilip sözlü gelenek bağlamında devam etmesi,
5. Toplum destan devrini tamamlamadan metin tespit edilip yazıya geçirilmesi gerekmektedir (Oğuz vd., 2004).

3. TÜRK DESTANLARI

Her insan kendine kimlik çerçevesinde bir mazi arama ihtiyacı hisseder. Kimlik arayan insan da destan oluşturmak zaruriyetindedir.

Türk destanları sözlü gelenekten devam eden yazı ile yoğrulan ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözlü kültürle ortaya çıkan bu destanların arkasında gerçekleştirmek istedikleri hedefler, varmak istedikleri sınırları, yaradılışları, milletler ile ilgili ipuçları yatmaktadır. Milletler için tarihsel bir bilinç, milli bir kimlik oluşturması bakımından önem taşımaktadır. Türk milleti, Türk kültürü tarihin çeşitli zamanlarında din, dil, kültür vb. boyutlarda hem değişerek hem de zenginleşerek bugünkü hâlini almıştır. Bu nedenle Türk destanları da bu birikimlerden ziyadesiyle etkilenmiştir.

Türk milletinin doğuşu, Türk devletlerinin kuruluşu ve yıkılışı, galibiyeti ve mağlubiyeti, acizlere yardım etmesi, açları doyurması, devletin bekasını idame ettirmesi vb. Türk destanlarında dile getirilen değerler arasında gösterilmektedir.

4. TÜRK DESTANLARININ SINIFLANDIRILMASI

Eski Türk destanlarının bugün elimizde bulunan bazı parçaları çeşitli kaynaklardan derlenmiştir. Bunlardan bir kısmı doğrudan doğruya halk dilinde yaşayan destanların derlenip yazılmasıyla elde edilmiştir. Bir kısmı da Çin kaynaklarından, Arap, İran tarih ve edebiyatına ait el yazmalı eserlerden, Batı kaynaklarından derlenip Türk aydın ve yazarları tarafından yazıya geçirilmiştir (Banarlı, 1983). İlk Türk Destanları: Yaradılış Destanı (Altay-Yakut), Alp Er Tunga Destanı (Sakalar Dönemi), Şu Destanı, Oğuz Kağan Destanı (Hun Dönemi), Bozkurt Destanı, Ergenekon Destanı (Köktürk Dönemi), Türeyiş Destanı, Göç Destanı (Uygur Dönemi); İslamiyetin Kabulünden Sonraki Türk Destanları: Satuk Buğra Han Destanı (Karahanlı Dönemi), Manas (Kazak-Kırgız Kültür Dairesi), Cengiz-name (Türk-Moğol Kültür Dairesi), Timur ve Edige Destanları (Tatar-Kırım), Seyyid Battal Gazi Destanı, Danişmend Gazi Destanı, Köroğlu Destanı (Selçuklu - Beylikler ve Osmanlı Dönemleri) olarak sınıflandırılmıştır.

BULGULAR

Milli kimliğin oluşması, milletimize ait olan zengin kaynaklarımız, değerlerimiz, kültür unsurlarımızı tanımakla mümkün olacaktır. Bu milli kimliğin oluşmasında destanlar önemli bir vasıta olarak görülmektedir. Nesiller arasında milli birlik ve beraberliği sağlamak, nesiller arası kültürel devamlılığı sürdürülebilmek için eğitim öğretimde toplum tarafından kabul görülen zengin kaynaklarımızın okutulması, yaşatılması gerekmektedir. Bu da destanlar aracılığıyla gerçekleştirilmelidir.

Destanlar toplumun geçmişini çağlar boyunca bünyesine nakşeden kültürel varlıklarımız olması sebebiyle destanların gelecek nesillere aktarılması, okutulması, yaşatılması gerekmektedir. Bunun yanında kültürün genç kuşaklara aktarılmasında da destanlar önemli rol oynamaktadır. Destanlar milli bilinci oluşturma, Türk toplumunun hayata bakışını, yaşama biçimini ifade etme, toplum töresini öğretme, eriştikleri uygarlık seviyesi, kültür düzeyi ile elde ettiği birikimlerin günümüze nasıl taşınması gerektiğini ve taşındığında da neler olabileceğini kavratma, değerler, ilkeler ve hedeflerin gösterilmesinde, Türk kimliğinin diğer kimliklerden farklı ve özel bir yapıya sahip olduğunun ifade edilmesinde etkili olmuştur. Aynı zamanda ilme olan saygı, mesleki eğitimin önemi, cinsiyet farkı gözetmeyen bir toplumsal yaşama biçimi, destanlar aracılığıyla aktarılabilecek unsurlar arasında gösterilmektedir.

Destanlar ile adil olma, aile birliğine önem verme, barış, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, hoşgörü, sevgi, saygı, sorumluluk, dürüstlük, bilimsellik, misafirperverlik, özgürlük, vatan sevgisi, yardımseverlik, bağımsızlık, cömertlik, cesaret, onurlu olma gibi unsurlar Türkçe eğitiminde değer aktarımı adı altında da yapılmaktadır. Milli kimliğin oluşmasında ve aktarılmasında aracı olan destanlar eğitimin içerisinde yer almalıdır. Bu amaçla Türkçe eğitimi açısından destan türünün efsane, halk hikâyesi, roman, çizgi roman, masal, tiyatro türleriyle ilgisi ele alınmıştır.

1. DESTANLARIN TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN YENİDEN FORMLAŞTIRILMASI

1. 1. Destan-Efsane

Efsane anlatı türleri içinde, masal destan ve halk hikâyesine göre daha kısa, içinde abartma ve olağanüstülük bulunan nesir anlatılar olarak nitelendirilmektedir. Temelinde inanç unsuru olduğu, gerçek üzerine kurulduğu ifade edilmektedir (Oğuz, 2004).

Destanlar da tarihi gerçeklikle örtüşmekte, destanda anlatılanlar gerçek bir coğrafyada geçmektedir.

Efsanelerin nedeni belli olmayan varlık, olay ve oluşumlara açıklama getirme, toplumsal ideal ve kurumları geçerli kılma gibi işlevleri vardır (Oğuz, 2004). Destanların kökeninde ise mitler yatmaktadır. Mitler insanların akıl erdiremedikleri zamanda ortaya çıkmış, kutsal öyküleri içermesi bakımından olup bitmiş olayları anlatır. Bu sebeple destan ve efsane türleri arasında bir bağlantı söz konusudur. Sonuç olarak destanlar birçok özelliğiyle efsaneler ile ilişkili olup aralarında form değişikliği yapılabilir.

1. 2. Destan-Halk Hikâyesi

Elçin (2011)'in belirttiği üzere halk hikâyeleri “Zaman seyri ve coğrafya mekân içinde efsane, masal, menkıbe, destan vb. mahsullerle beslenerek dini, tarihi, içtimai hadiselerin potasında iç bünyelerindeki bağlarını muhafaza ederek milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserler” olarak adlandırmaktadır.

Destanlar süreğenlik arz eder. Örnek verecek olursak Manas destanında Manas'ın ölümünden sonra Semetey'in, Semetey'den sonra Seytek'in doğması şeklinde halkaların birbirine eklentisi devam etmektedir. Halk hikâyelerinde böyle bir süreğenlik söz konusu değildir. Sözelimi konusu aşk olan halk hikâyelerinde sevgilisine kavuşmak için maceralara atılan âşık ve sevgilinin bir şekilde kavuşmasıyla son bulmaktadır. Destanların bazı bölümleri halk hikâyesinin konusu olabilir. Destan ile halk hikâyesi arasında böyle bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Formlaştırma açısından da birbirine en yakın tür olarak değerlendirilebilir. Buna kanıt olarak da destan türünden halk hikâyesi türüne geçişin söz konusu olduğu en önemli ürünlerini oluşturan Dede Korkut kitapları örnek verilebilir.

1. 3. Destan-Roman-Çizgi Roman

Roman insanların başından geçebilecek, tasarlanmış olayları anlatan kurmaca metinler olarak adlandırılmaktadır (Aktaş, 2011). Roman içinde birden fazla olay bulunması, kahraman çeşitliliğinin fazla olması, olayların sahnelerinin geniş olması, uzun konuşmalar ve uzun tasvirlerle yer verilmesi destan ile benzerlik göstermektedir. Romanın bir hayatı bütün yönleriyle anlatması, geçmişle gelecek arasında köprü vazifesi görmesi, eğitim açısından diğer türlerden daha önemli bir yere sahiptir. Romanın ayrıntısı ve kapsamı doğrultusunda dil zevki ve okuma alışkanlığını oluşturmaya açısından roman güçlü bir türdür.

Destanlarda birden fazla olayın bulunması, karakter sayısının fazla olması, uzun konuşmalara ve tasvirlerle yer vermesi gibi özelliklerden dolayı roman türü ile özdeşleşmektedir. Destanların bölüm olarak ele alınıp çizgi romana çevrilmesi de söz konusu olabilmektedir. Bu sebeple bu türler arasında ortak noktalarının fazla oluşu formlaştırılma için uygun olmaktadır.

Resimle yazının birleştiği tür olan çizgi roman hem sözel hem de görsel zekâ açısından gelişimi sağlar. Bunun yanında okuma gelişimi, görsel hafıza açısından da önemlidir. Kelime

hazinesinin geliştirilmesinde de etkilidir. Yalçın ve Aytaş'a (2012) göre de çocuğun bildiği kelimelerden bilmediklerini resimler aracılığıyla çağrışım yoluyla tamamlamasına da katkıda bulunmaktadır.

1. 4. Destan-Masal

Masallar olağan ve olağanüstü varlıklar, ortak motiflere dayanan, zaman ve mekan unsurlarının belirsiz olduğu halk anlatı türüdür.

Masal ve destan birbirinden farklı tür olarak değerlendirilse de ortak yönleri bulunmaktadır. Destan, menkıbe ve masallarda görülen ortak benlik ve kimlik unsurlarını Tural (1998) şöyle ifade etmiştir “Bir halkın, insana, kendi toplumuna, çevresindeki halklara, çevresindeki tabiata bakışının, devlet, hürriyet ve bağımsızlık, vatan, atalar ve dil, yaratan, acıyan, esirgeyen, bağışlayan, öğreten, yöneten, yüce varlık kavramına inanışının ve yaklaşımının olay örgüsüne dayanarak anlatılmasıdır.” Bu sebeple masalların ve destanların eğitici işlevleri ve birbirinin ortaklıkları formlaştırma açısından büyük bir önem arz etmektedir.

1. 5. Destan-Tiyatro

Tiyatro insan yaşayışını yine insanlar tarafından seyirciler önünde temsil edilen sanat dalıdır. Eski Türklerin hayatında inançları doğrultusunda gerçekleştirdikleri törenler bir nevi Türk tiyatrosunun başlangıcı sayılabilir. İnsanoğlu taklit ettiği yani yaparak yaşayarak öğrendiklerine egemen olur sonradan da onu kullanmaktadır. Bu sebeple tiyatronun önemi büyük bir yere sahiptir.

Tiyatro eserlerinde konu karşılıklı konuşma şeklinde verilmektedir. Konular gerçek hayattan alınabileceği gibi tarihten, efsaneden, mitolojiden, hayal âleminden de alınabilir. Aynı zamanda da olayların sahnede gösterilmeye uygun olması gerekmektedir.

Tiyatronun kaynağını destandan alan metinlere baktığımızda da konunun ana çizgilerinin korunup, dil bakımından bazı değişikliklere gidilerek ele alınması gerekmektedir. Aynı zamanda tiyatro metinlerinin birçoğu da mitolojiye ev sahipliği yapmıştır. Destanların yeniden formlaştırılması açısından da tiyatro en iyi türlerden biridir.

2. DESTANLARIN YENİDEN FORMLAŞTIRILMASI ÖRNEKLERİ

Destanların yeniden formlaştırılması için destan metinleri Banarlı (1983), Demir (2006) ve Gökdağ (2015)'dan yararlanılmıştır. Destan metinleri Yaradılış Destanı, Alp Er Tunga Destanı, Şu Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Bozkurt Destanı, Ergenekon Destanı, Göç Destanı, Satuk Buğra Han Destanı, Cengiz Han Destanı, Danişmend Gazi Destanı, Köroğlu Destanı ve Sarı Saltuk Destanı'dır.

2.1. “Yaradılış Destanı” Tiyatrosu

KARAKTERLER

Tanrı Kayra Han

Ak Ana

Kişi

Erlig

Mendişere

SAHNE 1

Daha hiçbir şey yokken Tanrı Kayra Han ‘la uçsuz bucaksız su vardı.

Tanrı Kayra Han: (Canı sıkılıyordu.)

Ak Ana: (Suda bir dalga belirdi.)Yarat! dedi.

Tanrı Kayra Han: (Kendine benzer bir varlık yarattı.) Senin adın ‘Kişi’ olsun. (Kayra Han’la Kişi sonsuz suyun semasında uçmaya başladılar.)

Kişi: (Aklından geçirdi.) Kayra Han’dan daha yüksekte uçmalıyım.

Tanrı Kayra Han: Kişi uçuşma gücünü alıyorum (Kişi suya yuvarlandı.).

Kişi: (Boğulmak üzereyken) Tanrı Kayra Han ‘Pişmanım, imdat!’ dedi.

Tanrı Kayra Han: Yüksel! dedi (Kişi suyun derinliğinden çıktı, boğulmaktan kurtuldu.).

SAHNE 2

Kişi artık uçamıyordu. Tanrı Kayra Han dünyayı yaratmayı düşündü.

Tanrı Kayra Han: “Kişi, suyun dibine dal ve bir avuç toprak çıkart.”dedi.

Kişi: (Aklından geçirerek) Toprağın bir kısmını ağızımda saklayayım da ileride kendim için gizli bir dünya yaratırım (Suya dalıp sudan çıktı. Avucundaki toprağı su yüzüne serpti.).

Tanrı Kayra Han: (Toprağı) Büyü! dedi.

Kişi: (Kayra Han büyü deyince Kişi’nin ağızındaki toprak büyümeye başladı.)

Tanrı Kayra Han: Tükür! (Buyurmasaydı Kişi boğulacaktı.) (Kızarak) Bundan sonra senin adın Erlig olsun dedi (Kişiyi kendi ışık âleminden kovdu.).

SAHNE 3

Kayra Han yerden dokuz dallı bir ağaç bitirerek her dalın altında ayrı bir adam yarattı.Bunlar dünyadaki dokuz insan cinsinin ataları oldular.Toprağın yeni insanları güzel ve iyidiler.

Erlig: (İnsanları kıskanarak) Kayra Han’a: Bana, onları ver.

Tanrı Kayra Han: Hayır, dedi.

Erlig: (Onları kötülüğe sürükleyerek kendine çekti.)

Tanrı Kayra Han: Bundan sonra insanların bu akılsızlığı yüzünden onları kendi hâllerine bırakıyorum. Erlig, karanlıklar dünyasının üçüncü katına sürüyorum seni (Kendi içinde göğün on yedinci katında bir nur âlemi yarattı.).

(Kendi kendine konuşarak)İnsanlar büsbütün boş bırakmamak lazım. Onlara doğru yolu gösterecek bir melek göndermem gerek.

Erlig: Tanrı Kayra Han senin olduğun yer ne kadar güzel. İzin verirseniz eğer kendime de bir gök yaratmak istiyorum.

Tanrı Kayra Han: Peki, Erlig bu izni sana veriyorum.

SAHNE 4

Erlig’in halkı, yani kandırdığı fena ruhlar, gökle yer arasındaki yenedünyada Tanrı Kayra Han’ın dünyasındaki insanlardan daha iyi yaşıyorlardı.

Tanrı Kayra Han: Erlig’in dünyası canımı sıkmaya başladı.Erlig2in dünyasını yıkmak için oraya birisini yollamalayım. Mendişere! Mendişere! Diye seslendi.

Mendişere: Buyurun, Tanrı Kayra Han.

Tanrı Kayra Han: Erlig’in dünyasını yıkmak için seni görevlendirdi.

Mendişere: (Kuvvetli mızrağıyla vurarak, korkunç gök gürültüleri arasında Erlig’in dünyasını parça parça etti.)

Erlig: (Sinirli bir şekilde bağırarak) Hayır, hayır olamaz Tanrı Kayra Han.

Tanrı Kayra Han: Erlig seni dünyanın en alt katına sürüyorum. Orada ne güneş, ne ay, ne de yıldız ışığı var ve sen dünyanın sonuna kadar orada kalacaksın.

Tanrı Kayra Han, şimdi on yedinci kat gökten kâinatı idare etmektedir. Diğer gök katlarından yedinci katta Gün Ana, altıncı katta Ay Ata oturmaktadır.

SON

2. 2. “Alp Er Tunga Destanı” Tiyatrosu

KARAKTERLER

Alp Er Tunga

İran padişahı

İran halkı

Zal

Siyavuş

Keyhüsrev

SAHNE 1

Uçsuz bucaksız yeryüzünün billur sulu gölleri, kıvrak akışlı ırmakları, bunların üstünde göz kamaştıran gökyüzü tümüyle Türk hükümdarının elinde ve ona itaatkâr iken yüce Türk ulusunu büyük kahraman Alp Er Tunga idare etmekteydi.

Alp Er Tunga'nın ülkesinin gün batısında da İran adlı bir ülke, Alp Er Tunga ve ulusuna baş kaldırmış hükümdarlık iddiasında bulunuyordu.

Alp Er Tunga: (İran padişahına) Ey İran padişahı gel bana itaat et hem senin hem de ülken için iyi şeyler olsun.

İran padişahı: Ey! Afrasyab (İranlıların deyimiyle) sana itaat etmek mi? Savaş için hazır ol Afrasyab.

Alp Er Tunga: Babasının öğüdüyle, İran üzerine yürüdü; karınca sürüsü gibi kalabalık, kargıların parlaklığı yıldırım gibi İran ordusuna aniden saldırarak askerlerine hızla vurmaları emrini verdi. Düşman üzerine nâralar ile nevbetler eşliğinde ilerliyorlardı.

İran padişahı: (Neye uğradığını şaşırdı. Kaçacak yer aradı.)

Alp Er Tunga: (İranlıları yendi. İran padişahı Alp Er Tunga'ya esir oldu.)

İran padişahı: Ey yüce Türk ulusunun büyük hükümdarı, canımı bağışla yalvarıyorum. Sana bütün hazinelerim feda olsun.

Alp Er Tunga: Senin canını ancak bir şartla bağışlarım. Hükümdarlık iddiandan vazgeçip burada kalacaksın.

İran padişahı: (Can korkusuyla sesini çıkarmadı, başıyla onayladı.)

İran halkı: (Padişahlarının esir olduğunu duyunca Kabil padişahı Zal'e gittiler.) Hükümdarımız ve hazinelerimizi kurtarmak için size ihtiyacımız var.

Zal: (İran tahtına geçici olarak oturdu. İran halkının bu isteğini geri çevirmedi. Bazı öncü Türk kuvvetlerini yenilgiye uğrattıysa da İran padişahını kurtaramadı. Kaçırılmak istenen İran padişahı öldürüldü.)

İran halkı: Hükümdarımız öldürüldü. Peki, şimdi ne olacak?

Zal: Tahtı Zev adlı hükümdara bırakıyorum.

İran tahtına geçen Zev de Türklerle yapılan savaşlarda öldü.

Alp Er Tunga: (Tahtında emri altındaki yöneticilere seslenip) İran'a karşı tekrar büyük bir sefere başlıyoruz, hazırlıklar başlasın. Dedi.

İran halkı: Şimdi biz ne yapacağız. Zev hükümdarımız da öldü

İçlerinden biri: Zal ‘den yardım isteyelim (Hükümdara gittiler.).

Zal : (Hükümdar onları huzuruna aldı.) İran halkı maruzatınızı anlatın (O zamana kadar Zal de yaşlanmıştı. Yine de yardım edeceğini söyledi.).

Zal : (Oğlu Rüstem’e) Oğul, Afrasiyab ile sen savaşacaksın.

Rüstem: Babasının bu isteğini onayladı ve Alp Er Tunga ordusunun üzerine yürüdü.

SAHNE 2

Teke tek ve ordular arasında çok kanlı tartışmalar oldu. Kanlar sel gibi akıyordu. Savaşlar bitmek tükenmek bilmiyordu. Bir ara İran hükümdarı Keykavus oğlu Siyavuş ile Rüstem’i darılttı. Siyavuş Alp Er Tunga’ya sığındı.

Siyavuş: Ey yüce Türk ulusunun büyük hükümdarı huzuruna geldim, sana sığındım.

Alp Er Tunga: Bu büyük ulusumda sana da yer vardır elbet.

Siyavuş: (Türk kahramanlarından Piran’ın kızıyla evlendi. Bir oğlu oldu.) Oğluna: Ey oğul senin adın bundan sonra Keyhüsrev olsun.

Alp Er Tunga uzun yıllar Turan’da hüküm sürerken Keyhüsrev büyüdü. Büyük ve kuvvetli bir genç oldu.

İranlılar tarafından kaçırılarak kandırılmak suretiyle İran hükümdarı yapıldı.

SAHNE 3

Keyhüsrev, Zaloğlu Rüstem ile anlaşarak büyük bir ordu hazırladı. Turan üzerine yürüdü. Şehirleri yaktı, yıktı. Her tarafı yerle bir etti. Alp Er Tunga zaman zaman yanındakilerin ihanetine uğradığından ordusu iyice azaldı.

Alp Er Tunga: (Sonunda kayalık bir bölgede) Bu mağaraya sığınmak zorundayım (Uzun zaman insanlardan ayrı yaşadı.).

Keyhüsrev: (Onu ele geçirmeyeceğini anlayınca) Ey Alp Er Tunga seni bire bir çarpışmaya davet ediyorum.(Askerlerine) Alp Er Tunga gelince ona saldıracaksınız.

Alp Er Tunga: (Keyhüsrev ile çarpışmayı kabul etti.) Demek beni tuzağa düşürürsün.

Kurtulmak için ırmağa atladıysa da boğularak can verdi.

SON

2. 3. “Şu Destanı” Tiyatrosu

KARAKTERLER

Şu

Halk

İskender

Vezir

Kırk askerin kumandanı

Yirmi ikiler

SAHNE 1

Arapların Zülkarneyn dediği İskender, Semerkand’ı geçip de Türk yurduna yöneldiği zaman Türklerin hükümdarı Şu idi. Genç bir hükümdardı, elinde büyük ve kuvvetli bir ordu vardı. Balasagun yakınında Şu kalesi’ni bu hakan yaptırmıştı. Her gün Balagasun’daki sarayının önünde ordu beyleri için üç yüz kırk nevbet vurulurdu. Günlerden bir gün askerin biri hükümdarın karşısına çıkar.

Asker: (Hükümdara) İskender yaklaştı. Ne emredersiniz? Onunla savaşalım mı? Bize buyruğun nedir?

Şu: (Daha önceden kırk kumandanını göndermişti. Gönlü rahattı. İskender yaklaştığını haber edeceklerdi.) (Hakan gümüşten havuzunu göstererek) Şu kazlara, ördeklere bakın! Nasıl suya dalıyorlar!

Asker: Hükümdar, savaşmak veya bir yere çekilmek için herhalde hazırlıklı değil.

Kırk Asker: (İskender, Hucend ırmağını geçince hızla hükümdarın yanına geldiler.) Hükümdarım İskender Hucend ırmağını geçti.

Şu: (Vakit gece yarısı idi.) Haydi göç davulunu çaldırın. Doğu’ya doğru yürüyeceğiz.

Halk: (Binecek hayvan bulanlar kendilerini bu hayvanın sırtına bırakıp hükümdarın arkasından gittiler. Sabah olunca ordugâh düz bir ovaya döndü.)

(Hakan ordusuyla gidince, batı’da aileleriyle birlikte yirmi iki kişi kaldı.)

Kalan kişilerden biri: Gece yarısı yük yükleyecek hayvan bulamadık bu yüzden gidemedik burada kaldık. (Yirmi ikiler, yayan olarak gitmek veya oldukları yerde düşünürlerken yanlarına iki kişi daha geldi. Yirmi dört kişi oldular.)

Yirmi ikiler: (Gelen iki kişiye) Erler, İskender gelip geçici adamdır. Bir yerde durmaz. Nasıl olsa buradan gider. Biz de yurdumuzda kalırız. Siz de burada durun kalın, eğlenin. Sizin adınız da Kalaç olsun (Bu iki kişi sözlerini dinlemedi ve bırakıp gittiler.).

İskender: (Bu yere geldi. Yirmi iki kişiye dönerek) Sizler uzun saçlı insanlarsınız, üzerinizde Türk alâmetleri var. Türk'e benziyorsunuz (Bu olaydan sonra Türkmen diye anıldılar.).

SAHNE 2

Şu'ya gelince o,ordusuyla birlikte Çin tarafına geçti. İskender, arkasından yürüdü. Uygur iline yaklaştıkları zaman Şu, İskender'le vuruşmak için bir bölük asker yolladı. Gidenlerin hepsi gençti.

Vezir: (Şu'ya) Hükümdarım siz İskender'le çarpışmak için hep gençleri gönderdiniz. Onlarla birlikte yaşlı ve savaşta denemiş biri olmalıdır.

Şu: Yaşlı?

Vezir: Evet, hükümdarım.

Bunun üzerine gençlerle birlikte yaşlı bir adam gönderildi. İskender de bir öncü kuvveti göndermişti. Türkler, İskender'in öncülerini bir gece baskınında bozguna uğrattılar. Sonra, İskender, Türk hakaniyle barıştı. Hatta Uygurlar için şehirler yaptı ve bir zaman kaldıktan sonra geriye döndü.

SON

232

2. 4. “Oğuz Kağan Destanı” Tiyatrosu

KARAKTERLER

Oğuz Kağan

Altun Kağan

Urum Kağan

Uruz Bey

Uluğ Ordu Beyi

Bozkurt

Canavar

Ay Kağan bir oğlan çocuğu doğurdu. Bu oğlun yüzü gök rengi, ağzı ateş kıızılı, gözleri elâ, saçları ve kaşları kara idi. Anasının göğsünden ilk sütü içip bundan sonra içmedi. Çiğ et yedi, çorba içti. Kırk günden sonra büyüdü, yürüdü, oynadı.

Oğuz Kağan: Ayakları sığır ayağı gibi belli kurt beli gibi, omuzları samur omuzu gibi, göğsü ayı gibi idi. Vücudunun her yeri tüylü idi.

SAHNE 1

Oğuz Kağan'ın canavarı öldürmesi

Ormanın içinde büyük bir canavar var idi. At sürülerini ve halkı yedi. Ağır baskı ile halkı ezmişti. Oğuz Kağan bu canavarı avlamak istedi.

Oğuz Kağan: (Ava çıkar.)

Ok-yay ile geyik yakalar. Geyiği bir ağaca bağlayıp gider.

Canavar: Geyiği alır.

Oğuz Kağan: Ayı avlar ve ağaca bağlar.

Canavar: Ayıyı da alır.

Oğuz Kağan: Bu sefer ağacın dibinde ben duracağım. Bakalım canavar beni görünce ne yapacak? (Canavar gelir. Canavar kafasını Oğuz'un kalkanına vurur. Canavarı öldürür, gider.)

Oğuz Kağan: (Yine gelip görür.) Canavar geyiği yedi, ayıyı yedi, mızrağım demir olduğundan onu öldürdü. Canavarı ala doğan yedi. Yayım bakır olduğundan yayım ve okum onu öldürdü.

SAHNE 2

Oğuz Kağan'ın evlenmesi

Günlerden bir gün Oğuz Kağan bir yerde Tanrı'ya yalvarmakta idi. Karanlık bastı. Gökten bir ışık düştü. Güneşten Aydan daha parlaktı.

Oğuz Kağan: (Işığa doğru yürür. Işığın arasında bir kız olduğunu görür.) Ey, ay kadar parlak kız. Sen gülsen Gök tanrı gülüyor, ağlasan Gök tanrı da ağlıyor (Kızı gördü aklı gitti, onu sevdi evlendiler.).

Kız günlerden gecelerden sonra üç oğul doğurdu. Adlarını Gün, Ay, Yıldız koydular.

Yine bir gün Oğuz Kağan ava gitti. Bir göl ortasında, önünde bir ağaç gördü. Bu ağacın kovuğunda bir kız vardı. Yalnız oturuyordu. Güzel, alımlı bir kızdı.

Oğuz Kağan: Öyle güzelsin ki gözün gökten daha gök rengi, saçın ırmak dalgası gibi, dişlerin inci gibi.(Kızı gördü, aklı gitti, yüreğine ateş düştü, evlendiler.)

Kız günlerden sonra gecelerden sonra üç oğul doğurdu. Adlarını Gök, Dağ, Deniz koydular.

Oğuz Kağan büyük toy verdi.

SAHNE 3

Toydan sonra Oğuz Kağan beylere ve halka buyruk verdi. Dört yana yolladı. Bildiriler bildirdi, elçilerine verip gönderdi.

Oğuz Kağan: Ben Uygurların Kağanıyım ki, yerin dört bucağın kağanı olsam gerekir. Sizlerden baş eğmenizi istemekteyim. Kim benim emrimi dinlerde hediyelerini alıp onu dost tutarım. Kim bana baş eğmezse onu düşman tutarım, baskın yapıp onu yok ettiririm.

Altun Kağan: (Onun emrini dinledi.) Çok altın, gümüş tartıp çok kıymetli yakut taş, mücevherler gönderdim (Saygı ile sundu. İyi vergilerle dostluk sağladı.).

Urum Kağan: Ben senin sözünü tutmam, emrine itaat etmem.

Oğuz Kağan: (Gazaba gelir.) Onun üzerine yürümek isterim. Bayrakları, çadırları hazırlanın gidiyoruz.

Muz Dağ denen dağın eteğine geldiler. Gün doğarken Oğuz Kağan'ın çadırına güneş gibi bir ışıık girdi.

Bozkurt: Ey ey Oğuz! Sen Urum üzerine yürümek dileğindesin. Ey ey Oğuz! Ben senin hizmetinde yürümek istiyorum.

Gök tüylü gök yeleli kurdun ardı sıra ordu da yürüdü. Günlerden sonra kurt durdu. İtil Müren'in yanında bir kara dağ önünde savaştılar. Oğuz Kağan yendi, Urum Kağan kaçtı.

Uruz Bey: (Urum Kağan'ın kardeşi) (Oğluna) Ey oğul şehri korumak gerekir. Sen şehri bize sakla ve vuruşmalardan sonra gel.

Uruz Bey'in oğlu: Oğuz Kağan'a çok altın, gümüş yolladı Ey Oğuz Kağan sen benim kağanımsın. Bana babam bu şehri verdi. Dedi ki şehri korumak gerekir sen de şehri bize sakla ve vuruşmalardan sonra gel dedi. Babamın bana kızması benim suçum olur mu? Ben senin buyruğunu yerine getirmeye hazırım. Bizim saadetimiz senin saadetin olmuş. Bizim soyumuz senin ağacının yemişindendir. Tanrı sana yer verip buyurmuştur. Ben sana başımı ve kutlumu veriyorum. Sana vergi verir, dostlukta çıkarım. Dedi.

Oğuz Kağan: Bana çok altın yolladın, şehri iyi sakladın. Sen burada bey ol. Adında Saklap beyi olsun (Oğuz Kağan yoluna devam etti. İtil denen ırmağa geldi.).

Oğuz Kağan: İtil'in suyundan nasıl geçeriz?

Uluğ Ordu Beyi: (Gördü ki bu yerde çok dallar çok ağaçlar var. Ağaçları kesti, ağaçlara yattı, geçti.)

Oğuz Kağan: (Gülerek) Ey ey sen burada bey ol. Kıpçak denilen bey ol.

Daha ileri gittiler. Ondan sonra Oğuz Kağan yine gök tüylü, gök yeleli erkek kurdu gördü.

Bozkurt: Şimdi sen askerlerinin ile buradan git. Oğuz buradan beylerini götür. Ben sana önden yürüyüp yol göstereceğim.

Tan ağardığında Oğuz Kağan gördü ki erkek kurt askerinin önünde yürümektedir. Sevindi. İleri gitti.

Oğuz Kağan bir alaca aygır ata binerdi. Bu atı pek çok severdi. Yolda bu at gözden kayboldu. Buz Dağ denilen yere kaçıp gitti. Oğuz Kağan buna çok üzüldü.

Er: (Yürüyüşe, soğuğa dayanıklıydı. Dağlara gitti, yürüdü, dokuz gün geçtikten sonra geldi.) Hükümdarım alaca aygır atınız.

Oğuz Kağan: (Sevinçle güldü.) Ey sen burada beylere baş ol. Senin adın sonsuza kadar Karluk olsun (Ona çok mücevher bağışladı, ileri gitti.).

Daha da ileri gittiler. Yolda büyük bir ev gördüler. O evin duvarları altındandı. Pencereleri gümüşlendi. Çatıları demirdendi. Kapalı idi. Anahtarı yoktu.

Oğuz Kağan: (Er'e) Sen burada kal aç! Çatıyı açtıktan sonra orduya gel. Senin adın da Kalaç olsun dedi, ileri gitti.

Yine bir gün gök tüylü, gök yeleli erkek kurt yürümedi, durdu. Oğuz Kağan da durdu. Çadırını kurdurdu. Buraya Çürçet derlerdi. Çürçet Kağan'la halkı Oğuz Kağan'a karşı geldiler. Oğuz Kağan'la savaştılar. Oğuz yendi. Oğuz Kağan'ın askerlerine, halkına öyle büyük bir hazine düştü ki götürmeye at, katır, öküz az geldi.

Er: Hükümdarım ben halledebilirim (Kağrı yaptı.).

Oğuz Kağan: Kanga kanga ile cansız canlı yürüttün. Senin adın da Kangalug olsun.

Ondan sonra yine bu gök tüylü, gök yeleli erkek kurt ile yeni yurtlar eklediler. Ülkesine döndü.

SAHNE 4

Uluğ Türk : (Aksakallı, kır saçlı, akıllı bir yaşlı var idi. Günlerden bir gün rüya gördü. Rüyasında bir altın yay ile üç gümüş ok gördü. Altın yay gün doğusundan gün batısına, üç gümüş ok da kuzeye doğru gidiyordu.) Ey Kağanım! Sana hayat hoş olsun, sana dirlik hoş olsun. Gök Tanrı düşünde ne verdiyse gerçek olsun. Tanrı bütün dünyayı senin nesline verdirdin.

Oğuz Kağan: (Uluğ Türk'ün sözünü beğendi, öğüdünü dinledi. Oğullarına buyruk verip getirmelerini istedi.) Ey oğullarım! Benim gönlüm av diliyor. Yaşlandığım için benim cesaretim yoktur.

Gün, Ay, Yıldız : (Çok avlar, çok kuşlar avladıktan sonra yolda bir yay buldular. Babalarına getirdiler.)

Oğuz Kağan: Ey büyük oğullarım. Yay sizlerin olsun. Yay gibi okları göğe kadar atın.

Gök, Dağ, Deniz : (Çok avlar, çok kuşlar avladıktan sonra yolda üç gümüş ok buldular. Babalarına getirdiler.)

Oğuz Kağan: Ey küçük oğullarım. Oklar sizlerin olsun. Yay oku attı. Sizler de ok gibi

olun.

Daha sonra yurdunuz oğulları arasında paylaştırdı.

Oğuz Kağan: Ey oğullarım! Ben çok yaşadım. Ben çok savaşlar gördüm. Çok ok attım. Atla çok gezdim. Düşmanlarımı ağlattım. Dostlarımı ben güldürdüm. Sanırım Gök Tanrı'ya borcumu ödedim. Sizlere de yurdumu veriyorum. Bu yurdun kıymetini bilin, aranızda birlik olun, düşmana fırsat vermeyin. Yay gibi gergin, ok gibi doğru olmazsanız dostlarınızı çok ağlatırsınız. Size ve ulusuma iki töre bırakıyorum. Birincisi töre konuşunca han susar. Yani yasalar her şeyin üstündedir. İkincisi de ilinize, dilinize, soyunuza sahip olun! Dedi.

SON

2. 5. “Bozkurt Destanı” Tiyatrosu

KARAKTERLER

Han

Dişi kurt

Aşine

SAHNE 1

236

Türklerin Oğuz'dan gelen bir kolu, Hunlar ile aynı aileden olup Göktürk adıyla Eski Hun ülkesinin kuzeyinde yani Batı denizi kıyılarında otururlardı. Çinliler, Göktürklerin giderek düzelen hallerini ve güçlenen orduları, onları endişelendiriyordu. Bir gün Türklerle barış halindeyken gece vakti aniden Türk ülkesine baskın yaptılar. Kadın, çocuk, bebek demeden bütün milleti hiç acımadan kılıçtan geçirdiler. İçlerinden sadece biri kaldı. Onun da annesi büyük otlarla ve kamışlarla çevrili bir bataklığa saklamıştı. Düşman gidip ortalık sakinleşince, bir dişi kurt ortaya çıktı.

Dişi kurt: Çocuğu buldu. İnsaflı davranarak yemek taşıdı, onu beslemeye başladı. Cücutka bunları yiyerek kendine gelmiş ve ölmekten kurtulmuştu.

Günler geçti, çocuk büyüdü genç bir delikanlı oldu. Gününü avlanırken, ata binerken geçirirdi. Bir gün yine ormanda gezinirken bir kıza rastladı. Kızı çok beğendi, sevdi. Bu kız çocukla evlendi.

Düşman hanı çocuğun sağ kaldığını duydu.

Han: (Erlerine dönerek) Gidin ve Göktürklerden geriye kalan o çocuğu bulun ve onu öldürün.

Askerler yola çıktı.

Dişi Kurt: (Ormanda dolaşırken)Yaklaşmakta olan birilerini gördü ve bunların kaç yıl önce baskın yapmaya gelenler olduğunu anladı. Hızla oğlunun yanına geldi.

Ey oğul atalarını yok edenler gelmek üzere buradan bir an önce gitmelisiniz.

SAHNE 2

Kurt onlara yol gösterecek. Onlarla birlikte her tarafı dağlarla çevrili bir mağaraya geldiler. Uzun müddet burada birlikte yaşadılar. Mutlu bir ömür sürdüler. Kız burada on çocuk doğurdu. Bu on oğlan büyüüp evlendiler. Her birinden bir boy türedi. Bunlardan biri Aşine boyu idi.

Kardeşlerinden biri: Aşine bundan sonra bizim hükümdarımızdır.

Aşine: Bütün kardeşlerinin en akıllısı Aşine idi) Bundan sonra Türklerin hükümdarıyım. Soyumu unutmadım (Bu yüzden çadırın kapısının önüne üzerinde kurt başı bulunan bir bayrak diktiler.).

SON

2. 6. “Ergenekon Destanı” Tiyatrosu

KARAKTERLER

Kayan

Tukuz

Kayan’ın eşi

Tukuz’un eşi

Demirci

Hakan

SAHNE 1

Türk illerinde Göktürk kolunun yetmediği bir yer yoktu. Bu durum ise diğer kavimleri kışkandırıyordu. Bir araya gelip birleştiler ve Türklerin üzerine yürüdüler. Savaş on gün sürdü. Sonunda Göktürkler üstün geldi.

Kavimler: (Yenilgi üzerine, av yerinde toplandılar.) Göktürlere hile yapmazsak işimiz sonunda pek kötü olacak (Tan ağarınca sanki baskına uğramışlar gibi kaçtılar.).

Göktürkler: Düşmanlarımızda savaşacak hâl kalmadı, kaçıyorlar (diye düşünerek kaçanların arkasına düştüler.).

Kavimler: (Göktürkleri görünce hemen geri döndüler. Göktürkleri gafil avladılar,galip geldiler.)

Çadırlarını, mallarını yıkıp yağmaladılar. Büyüklerin hepsini kılıçtan geçirdiler, küçükleri kul edindiler ve her birini alıp kendi evlerine götürdüler.

Kayan (İl Han’ın oğlu) ve Tukuz (Kayan’ın yeğeni): (Her ikisi ve eşleri de düşmana esir oldular. Fakat on gün geçmeden bir gece) Bu gece kaçmalıyız, esirlikten kurtulmalıyız (Kayan, eşi ve Tukuz, eşi düşmandan kaçtılar ve esirlikten kurtuldular Göktürk yurduna geldiler.).

Göktürk yurduna geldiklerinde düşmandan kaçıp gelen birçok deve, at, öküz ve koyun buldular.

Kayan: Dört bir yanıma düşman dolu bizi yaşatmazlar. En iyisi dağların içinde insan yolu düşmez sapa bir yer bulup arada yerleşelim.

Sürülerini de alarak dağa doğru varıp göçtüler.

Tukuz: Geldiğimiz yoldan başka geçilecek bir yolu olmayan bu ülkeye yerleşelim (Ülkeye geldiler.).

Kayan'ın eşi: Akarsular, türlü bitkiler, meyve ağaçları var. Tanrı'ya şükür olsun.

Tukuz'un eşi: Kışın hayvanların etini yeriz, yazın sütünü içeriz, derisini giyeriz. Bu ülkenin adını da Ergenekon diyelim (Hepsi başıyla onayladı.).

SAHNE 2

Zaman geçti Kayan'ın ve Tukuz'un birçok çocuğu oldu. Kayan'dan olma çocuklara Kayat, Tukuz'dan olma çocuklara da Tukuzlar ve Türülken dendi. Yıllarca bu iki yiğidin çocukları Ergenekon'da kaldılar, çoğaldılar.

Dört yüz yıl sonra

İçlerinden biri: Hem kendimiz hem de sürülerimiz o kadar arttı ki buraya sığamıyoruz.

Diğer bir kişi: Toplanıp konuşalım, buna çare bulmamız gerekir.

Diğer bir kişi: Atalarımızdan duyardık Ergenekon'un dışında geniş yerler, güzel yurtlar varmış. Eskiden orası bizim yurdumuzmuş.

Diğer bir kişi: Dağların arasında çıkacak bir yol arayıp bulalım, çıkıp buradan göçelim.

Diğer bir kişi: Ergenekon'un dışında kim bizimle dost olursa dost olalım, düşman olursa vuruşalım.

Demirci: Bu dağda bir demir madeni var. Yalır kata benzer. Madenin demirini eritirsek bir yol olabilir (Hep birlikte gidip demir madenini gördüler. Demircinin sözlerini de beğendiler. Ne derse yaptılar.).

Demirci: Dağın geniş yerine bir kat odun, bir kat kömür dizmeliyiz. Sonra da dağın üstünü, arka yanını, öte yanını ve beri yanını bir sıra odun ve bir sıra da kömürle doldurduktan sonra yetmiş körük yapıp yetmiş yerde kurmalıyız.

Odunlarla kömürleri ateşleyip körükleri körüklediler. Ateş kızdı, kızdıkça demir dağın demiri erimeye başladı, eriyip akıverdi. Dağ delindi ve yüklü bir deve geçebilecek kadar yol açıldı ve Göktürkler Ergenekon'dan çıktılar. Bugün de Göktürkler için bayram oldu.

SAHNE 3

Her yıl Ergenekon'dan çıkış gününe gelince büyük törenler yapıldı. Bir parça demir alınıp ateşte kızdırılıyordu. Kızdırılan demiri kıskaçla tutup örse koyuyor, çekiçle dövüyordu. Ondan sonra da diğer Türk beyleri aynı hareketi yaparak bayramı başlatıyorlardı.

Göktürk Hakanı: Börte Çene bütün illere elçiler gönderilsin. Türk boylarını kendi bayrağımız altında olmaya çağırıyorum. Gelenleri selamlayıp bağrımıza basarız, gelmeyenlere de asker çıkarıp savaşıyoruz.

Atalarının düşmanlarından bir bir hesap sordular. Halk Orhun ve Selenga nehirleri dolaylarında ormanlarla çevrili bir alana geldi. Bu yurdun adı Ötüken idi. Ataları burada doğup büyümüşü.

Börte Çene: (Halka) Ben Göktürk kağanı Börte Çene. Ay kutlu halkım, ben size diyorum ki, bulunduğumuz yurt, Göktürk atalarımızın kanıyla canıyla besleyip koruduğu yurttur. Yıllarca düşmanın elindeydi. Atalarımızın ruhu incitilmişti. Bugün Tanrının yardımıyla yurdumuzu geri aldık. Buraları tekrar istediğimiz gibi imar edeceğiz. Yüce Tanrı bize yardımcı olur. Bizi dost yanlgısından ve düşman yenilgisinden korusun.

SON

2.7. “Göç Destanı” Tiyatrosu

239

KARAKTERLER

Hü

Kiyu liyen

Elçi

Çinliler

Han

SAHNE 1

Uygur ilinde Hulin adında bir dağ vardı. Bu dağdan Tuğla ve Selenge adında iki ırmak çıkardı. Bir gece bu iki ırmak arasındaki iki ağaç arasına gökten bir ışık indi Burada yaşayan halk bunu dikkatle takip ettiler, gittiklerinde birbirinden biraz aralıklarla beş çadır gördüler. Beş çadır içinde beş çocuk vardı. Halk ve amirler onlara büyük saygı gösterdiler. Bunların Tanrı tarafından gönderildiğine inanan Uygurlar, içlerinden birini hakan yapmaya düşündüler.

Halk: Bugün Tigin bu tahta sen otur.(Şölen yaparak tahta oturtular) (dediler.)

Aradan uzun zamanlar geçti. Bir gün Uygur tahtına yeni bir hükümdar oturdu.

Hü: Çinlilerle yapılan savaşlara son vermek istiyorum. Ey oğul(Galı Tigin) Çin prensesi Kiyu-Liyen ile evlen (Galı Tigin ile Kiyu-Liyen evlendi.).

Kiyu-Liyen: (Türk ülkesine geldi) “ Sarayımı Karakum’a kuralım.” dedi (Çin elçileri, bakıcıları prensesle birlikte geldiler.).

Elçi: Anladık ki Karakum’un kudret ve ihtişamı bu Kutlu Dağ’ın uğurundan ve bulunduğu konumun zenginliğindendir. Biz bu dağı bir şekilde yok edelim ki Uygur Devleti ortadan kalsın ve bizim için tehlike olmaktan çıksın.

Çinliler: (Kağan’a) Sevgili Kağan! Biz size kızlarımızı verdik. Artık sizinle akraba olduk. Artık karşılıklı güvenimize dayanarak sizden bazı konularda yardım istiyoruz. Biliyorsunuz, halkınızın Kutluk Dağ’dan aldıkları iyi talih taşları ülkenizde çok kullanılmakta ve bu, ülkenize zenginlik, saadet ve uğur getirmektedir. Bu taşlardan siz de çok fazla var. Halkınız artık bunları işlemekten yoruldu. Birçoğunu da işleyememektedir. İzin verirsiniz biz akrabalarınız, onları kendi ülkemize götürelim. Sizin yerinize o taşları işleyelim.

(Kağan onların tatlı diline, güler yüzüne, ülkesini öven sözlerine ve sözde akrabalıklarına kandı.)

Kağan: (Çinlilere) Taşları götürmenize izin veriyorum.

Çinliler: (Kendi aralarında) Taşlar çok büyük, bunları götürmemiz çok zor.

Çinlilerin içlerinden biri: Taşları ateşe verip yakalım. Üzerine sirke döküp hepsini parçalayalım (Sonra küçük parçaları alarak Çin’e gittiler.).

SAHNE 2

Taşların götürülmesinden bir müddet sonra etrafta garip şeyler olmaya başladı. Kuşlar ve vahşi hayvanlar garip garip bağırmaya başladılar. Yedi gün sonra Tigin öldü. Memleket felaketten kurtulamadı. Halk, rahat yüzü görmedi. Irmaklar kurudu, göllerin suyu tükendi. Toprak çatladı yiyecek vermez oldu. Bugu Han’ın çocuklarından bir başkası yurda hakan seçildi.

Memleketteki ehli, vahşi bütün hayvanların, bütün kuşların, bütün çocukları hatta bütün cansızlar: Göç, göç diye bağırdılar.

Halk: Toplanalım, yurdumuzu bırakıp göç etmeliyiz (Nerde durmak istedilerse de bu sesleri duyduklar: Göç, göç).

Beş Balık’ın bulunduğu yere geldiler. Sesler kesildi.

Hakan: Bundan sonra yurdumuz burasıdır. Adı da Beş Balık olsun.

Uygur yaşlıları: (Zaman zaman bir araya gelip Karakum’daki güzel günleri yad ettiler.) İşte yabancılarla evlenip ülkesini yabancıların aklına teslim edenlerin sonu budur! Eski düşmandan dost ve akraba olmaz! Memleketin küçük bir taşını dahi yabancılara vermemek gerekir! Bir taşın gitmesi bile felaketlere neden olur! Vatanın bir çakılını dahi küçük görmemek gerekir!

SON

2. 8. “Satuk Buğra Han Destanı” Masalı

Bir varmış, bir yokmuş. Allah'ın kulu çokmuş. Allah'ın deli dolu kulları çokmuş; bizden delisi hiç yokmuş. Masalı dinleyen çok, anlatan hiç yokmuş. Kaşgar padişahının bir oğlu olmuş. Adını Buğra Han koymuşlar. Buğra Han doğduğu gün büyük depremler olmuş, su kaynakları kurumuş.

Yıllar geçmiş Buğra Han büyümüş. Padişah oğlu için şölen düzenlemiş. O şölene herkes gelmiş. Şölende falcılardan biri çıkıp demiş ki:

-“Saygı değer hükümdarım, oğlunuz ilerde Müslüman biri olacak, bunun, için onun öldürülmesi şart.” Padişah afallamış. Tabi o sırada annesi oğluna kol kanat germiş ve demiş ki:

-“Yalan söylüyorsunuz. Şayet bir gün gelir dediğiniz çıkarsa ve Buğra Han büyüdüğü zaman Müslüman olursa, onun o gün öldürülmesi uygundur.” demiş. Annesi böylece oğlunun öldürülmesini engellemiş.

Yıllar geçmiş, Satuk Buğra on iki yaşına gelince kırk arkadaşı ile birlikte ava çıkmış. Ormanda dolaşırken bir tavşanı kovalamaya başlamış, tavşanı kovalamaya o kadar dalmış ki arkadaşlarından ayrıldığını fark etmemiş. Tavşanı bir müddet kovalayan Satuk Buğra Han, bir zaman sonra hayvanın şekil değiştirdiğini görmüş. Gerçekten de kovaladığı tavşan bir ihtiyar adam kılığına girmişti. Buğra Han korkmuştu. İhtiyar adam ona:

-Benden korkmamalısın Buğra Han. Ben dana İslam dininin ne olduğunu anlatacağım demiş.

Buğra Han ihtiyarın dini nasihatlerini can kulağıyla dinlemiş. Bir müddet sonra Satuk Buğra Han'ın babası ölmüş. Bunun üzerine hükümdar Buğra Han olmuş. Hükümdar olur olmaz Türk ülkesinde ihtiyar adamdan aldığı nasihatler ile İslamiyeti yaymaya başlamış.

Satuk Buğra aynı zamanda iyi bir savaşçıymış. Kılıcını düşmana çevirince kılıç kırk adam birden öldürmüştü. Bütün savaşları Buğra Han kazanıyormuş.

Yıllar geçmiş Buğra Han doksan yaşına geldiği zaman ülkedeki bütün Türkler Müslüman olmuş. Amuderya kıyılarından güneyde Kış Kezek taraflarına ve kuzeyde Karakum'a kadar yayılan alanda herkes İslam dinini kabul etmiş. Bu da yetmeyince Çin ile savaşıp İslamiyeti oraya kadar yaymış. Buğra Han Kaşgâra dönmüş ve ömrünün sonuna kadar burada kalmış.

2. 9. “Cengiz Han Destanı” Masalı

Akdeniz'de Makta'da hüküm süren Altın Han adında bir hükümdar varmış. Altın Han'ın dillere destan olan çok güzel bir kızı varmış. Bu güzel kızını kırk hizmetçi ile bir gemiye koyup denize yollamış.

Tumavi Mergen adında bir kahraman varmış. Gemiye denizde rastlamış. Altın Han'ın kızını görür görmez sevmiş. Fakat kızın bir oğlu varmış. Mergen oğlunu da kabul etmiş. Bu oğlanın adı Dobun Bayan imiş. Altın Han'ın kızıyla evlenmişler. Sonra Mergen'in iki çocuğu daha olmuş. Onların adlarını da Bilgüdey ve Büdenedey koymuşlar. Yıllar geçmiş.

Dobun Bayan büyümüş, evlenecek çağa gelmiş. Alanguva adında bir güzel kız varmış.

Alanguva ile evlenmişler ve dört oğlan çocuğu olmuş. Dört oğlundan Dobun Bayan en çok küçük oğlu Cengiz'i severmiş. Günlerden bir gün Dobun Bayan ölmüş.

Cengiz'i babasının daha çok sevmesi diğer kardeşlerinin ona kötü davranmalarına sebep olmuş. Halk Cengiz'i öteki kardeşlerinden daha çok severlermiş. Cengiz kardeşlerinin böyle davranmalarından rahatsız olmuş. Bir gün kardeşlerinden kaçıp dağda yaşamaya başlamış.

Türk boyları aralarında temsilci seçerek Cengiz'e göndermişler. Yaşamakta olduğu dağda Cengiz'i bulup kendilerine han seçmişler.

Cengiz Han bütün ömrünü yurduna ve milletine vermiş. Çalışıp didinmiş. Dünyanın en büyük ve en sağlam devletlerinden birini kurmuş. Sonunda bu devleti çocuklarının arasında paylaştırmış ve dünyadan göçüp gitmiştir.

2. 10. “Danişmend Gazi Destanı” Masalı

Melik Danişmend, Sultan Turasan, Kara Togan, Hasan ve Eyyüp askerleriyle beraber Sivas Kalesi'ne gelmişler. Sivas Kalesi'nin yıkılmış, içindeki Müslümanların da ölmüş olduğunu görmüşler. Danişmend Gazi kaleyi tekrar onarmaya karar vermiş. Oturup önce nereyi fethedecekleri konusunu konuşmuşlar. Sonuçta Sultan Turasan İstanbul, Çavıdır Çaka Karaman Melik Danişmend, Hasan, Eyyüp, Süleyman da Tokat, Gümenek, Niksar, Amasya, Canik, Samsun, Sinop ve Turhal çevrelerini fethetmek üzere yola koyulmuşlar. Önce Sivas'a gelmişler. Süleyman'ı Sivas Kalesi ve bu kalede bulunan Battal Gazi mescidinin tamiri için görevlendirmiş.

Melik Danişmend Sivas dışına gezmeye çıkmış. Bir kâfirle karşılaşmış. Artuhi adlı bu kişi Amasya Beyi Şatta'nın kızı Efrumiyye'ye âşık olduğunu söylemiş. Müslüman olduktan sonra sevgilisine kavuşup kavuşamayacağını sormuş. Danişmend Gazi yardımcı olabileceğini söyleyince, Artuhi Müslüman olmuş. Hemen toparlanıp Amasya yoluna düşmüşler.

Amasya'ya yaklaştıklarında iki Rumi'ye rastlamışlar. Onlardan Efrumiyye'nin o anda Nasturi isimli biriyle düğünü olduğunu öğrenmişler. Düğünün yapıldığı yere gidip düğün alayı geçerken saldırmışlar. Gönlü olan Efrumiyye'yi de alıp Turhal yakınlarındaki Harkil Zahid'in manastırına gelmişler.

Nastur hemen asker toplayıp peşlerine düşmüş. Aralarında savaş başlamış. Gece savaş devam ederken Ermeni Beyi Mihran'ın Ayhav adlı kulu Artuhi'nin bir kolunu kesmiş. Artuhi'nin kolunu dikmişler ve yarası iyileşmiş.

Melik Danişmend ve ordusunun Tokat'ı fethetmek üzere yola çıkıp kaleyi fethetmişler. Fethettikten sonra halifeye ganimet mallarının bir kısmını göndermişler. Halife Rum'da ne kadar kale fethederse Melik Danişmend'in olsun. diye ferman göndermiş.

Tokat kalesinin karşısında bir tepe üzerinde bulunan Deryanos Kilise'sini kuşatmışlar. Papazlar ile savaşmışlar. Danişmend Gazi galip gelmiş. Bu arada Artuhi'nin kaybolduğunu fark etmişler. Artuhi esir düşmüş. Melik'e Mihayil saldırmış. Savaş planı yapmış ve sabah erkenden kaleye saldırmış. Paniç, Artuhi'yi kontrol etmeye gitmiş. Paniç Mihayil'in kızına âşık olduğunu söylemiş. Artuhi, Müslüman olması ve kendini kurtarması halinde yardımcı olacağını söylemiş. Artuhi kurtulmuş. Mihayil'i yakalamışlar ve öldürmüşler. Kaleyi alıp mallarını ganimet

etmişler. Melik, Paniç'e Muhammet ismini vermiş ve Mihayil'in kızıyla evlendirmişler.

Melik Danişmend Tokat ve Gümenek'i fethettikten sonra Tokat'ta dinlenmeye çekilmiş. Nastur ve Şattat elçileriyle mektup yollamış. Mektupta fethettiği yerleri bırakmasını ve Efrumiyye ile Artuhi'yi de göndermesini istemiş.

Turhal'ın fethedilmesi, Zile Kalesi'nin fethedilmesi ile ordu hemen Tokat'a dönmüş.

Kaytal'ın kızı Gülnuş Banu'yu görmüş ve beğenmiş. Müslüman olması için Efrumiyye'yi aracı göndermiş. Gülnuş kabul etmekte direnmiş. Melik, Amasya'yı fethetmek için hazırlıklara başlamış.

Efrumiyye, Melik'in yanına gelerek Gülnuş Banu'nun Müslümanlığı kabul ettiğini müjdelemiş. Danişmend hemen nikâh kıymış, yedi gün düğün yapıp sefa sürmüşler.

Çorum yakınında otağını kurmuş ve savaş için hazırlıklara başlamış. Çok şiddetli savaş olmuş. Melik Ankara beyi Kaytal'ı öldürmüş. Nastur canını zor kurtararak zor kaçmış. Amasya'da canını kurtaran kâfirler Çorum kalesine sığınmışlar. Melik ve arkadaşları kaleyi kuşatmışlar. Melik Şattat'ı öldürmüş, Nastur'u da öldürmüş. Müslümanlar sabaha kadar savaşarak kaleyi ele geçirmişler. Sabah Melik'e bir oğlu olduğu haberi gelmiş. Melik onun adını Gazi Bey koymuş Melik ordusuyla beraber Gümüş şehrine gelmiş, burayı ele geçirmiş. Oradan da Amasya'ya gelmiş ve oğlunu görmüş. Melik Tokat'a gelmiş. Melik Canikli oradan Trabzon'u fethetmek için yola çıkmış. Canik Sultanı Manal, okla Melik'i ağır bir şekilde yaralamış. Kâfir ordusu tamamen dağılmış. Müslümanlar geride kalan gaziler az sayıda askerle seferden vazgeçip Niksar'a geri dönmek zorunda kalmışlar. Melik, Niksar'da ölür. Geride kalan gaziler onu defnetmişler.

Efrumiyye ile Artuhi'nin bir oğlu olmuş. Adını Hilfat vermişler.

Halife, Selçuklu Sultanı Melik Tuğrul'u Anadolu'nun fethi için görevlendirmiş. Melik Tuğrul, Süleyman Şah'ı göndermiş. Halife Süleyman Şah'ın kız kardeşinin Gazi Bey ile evlendirmiş. Artuhi'yi de Süleyman Şah'a vezir yapmış. Süleyman Şah önce Malatya'yı almış. Bu sırada Artuhi ölmüş. Efrumiyye'yi zehirlemişler. Hilfat büyümüş. Süleyman Şah onu ordu komutanı yapmış. Melik Gazi Bey ve Hilfat, Melik Danişmend'den sonra kâfirlerin aldığı yerleri tekrar fethetmişler. Gazi Bey'in bir oğlu olmuş, adını Yağı Basan koymuşlar. Gazi Bey Niksar'ı tekrar bayındır hâline getirmiş. Babası için tekkeler ve türbe inşa ettirmiş. Öldükten sonra yerine Melik Yağı Basan geçmiş. Artuhi'nin oğlu ile Anadolu'da çok fetihler yapmışlar.

2. 11. “Köroğlu Destanı” Masalı

Eski zamanlarda Revan'da Ruşen adıyla bir yiğit varmış. Bu yiğidin babasının adı Ali imiş. Ruşen'in babası Seyyid Ali, Serdar Hasan Han'ın at sürülerine bakarmış. Hasan Han, Seyyid Ali'nin çalışmalarını beğenirmiş. Sonraları onu kendine baş seyis yapmış.

Günlerden bir gün Ali Seyis, Aygır Gölü civarında Bey 'in atlarını otlatmaktaymış. Birden bire gölden iki uçan at çıkmış. Biri dor diğeri de kır at imiş. Sonra uçarak tekrar göle girmişler. Günler geçmiş bu atlardan tayları doğmuş, fakat taylar çok çelimsizmiş.

Bir gün Hasan Han'a çok önemli bir konuk ziyarete gelmiş. Konuk kendi sürüsü için bir

çift cins at istemiş. Hasan Han, Ali seyise haber vermiş. Ertesi gün Ali seyis son doğan iki tayı ahırda bırakarak diğerlerini otlatmaya çıkarmış.

Hasan Han ve konuğu ise ahıra geldiklerinde bu tayları görmüşler. Bu tayların çok çelimsiz olduğunu görmüşler. Hasan Han bu duruma çok kızmış ve bunu konuğuna saygısızlık olarak kabul etmiş. Ali seyis:

-“Bu atların, dünyada eşi benzeri yok.” demiş.

Daha da sinirlenen Hasan Han Ali seyisin gözlerini kör etmiş. Ali seyis ise bu olanlara sesini çıkaramamış. Sadece buna sebep olan tayları istemiş. Han da bir öfkeyle yaptığına üzülmüş ama iş işten geçmiş.

Ali seyis eve gelip olanları oğlu Ruşen’e anlatmış. Tayları ona vermiş. Buradan göçüp gitmeliyiz demiş.

O gece Ali seyise rüyasında bir pir:

-“Erzurum yakınlarına kadar git orada Goşa Bulak denen bir yer var. Eğer oradaki sudan üç yudum içersen sonsuz sağlığa kavuşacaksın.” demiş.

Ertesi gün Ali seyis, oğlu Ruşen ve atlarıyla yola çıkmışlar. Yorulduklarında bir dağ eteğine gelmişler. Ruşen, ateş yakıp etrafta av aramaya başlamış. İki ördek vurmuş, ördekleri yıkamak için bir pınarın başına gelmiş. Pınarda akan su süt gibiymiş. Önce pınardan bir tas su içmiş. Sonra ördekleri yıkamak için suya daldırmış, ördekler birden canlanıp kanat çırpmaya başlamışlar.

Ruşen hemen babasının yanına gelerek olanları anlatmış. Babası ona bu suyun şifalı olduğunu söylemiş. Ruşen babasına da bu sudan getirmek için pınara gitmiş, bir tase su koymuş. Yolda çok fazla susadığı için dayanamayıp elindeki tasta yer alan suyu içmiş. Böylece babasının yanına eli boş dönmek zorunda kalmış.

Babası ona:

-“Üzülme, ileride yiğit biri olacaksın. O zaman geldiğinde, benim gözlerimi kör eden Hasan Han’dan hesabını soracaksın.” demiş.

Ruşen ile babası, bulundukları yeri mesken edinmişler. Ali seyis, Ruşen’e bir ahır yapmasını söylemiş. Yalnız buraya yapılacak binaların her at için kırk gözü olan ahırlar, her ahırın yanına küçük bir musluk konmak üzere bu muslukların da pınarlara bağlanmış şekilde olmalıdır diye tembihlemiş. Ayrıca bu ahırlara hiçbir yerden ışık gelmemesi ve hayvanlara da kırk gün insan gözü değmemesi şartlarını da ileri sürmüştü.

Ruşen, aynen babasının istediği gibi ahırları inşa etmiş. Hayvanları bir bir buraya koymuş. Aradan otuz dokuz gün geçmiş. Ruşen dayanamamış. Ahıra gidip bir delik açmış. Hayvanların birinde kanat çıkmış olduğunu görmüş. Ancak bu kanatları görür görmez kanatlar sönüp yok olmuş. Ruşen hatasını anlayıp çok üzülmüş ama olanlardan babasına söz etmemiş. Kırkıncı gün, Ali seyis gelip atları yoklamış. Birinci atın üzerinde elini gezdirirken ahırın bir yerinden ışık sızmış olduğunu ve atlara insan gözü değmiş olduğunu söylemiş. Ruşen utanarak çaresiz yaptıklarını bir bir babasına anlatmış. Babası sabırsızlığının ona zarar verdiğini,

bekleseydi atların kanatlanacağını söylemiş. Bir yıl sonra atlar iyice yetişmişler. Ali seyis atları sınamak istemiş. Ruşen'e atlara binerek onları önce yeni sulanmış tarlaya, sonra kara dikenliğe ve sonra da sarp dağlara sürmesini söylemiş.

Ruşen söylenenleri bir bir yapmış. Sınamada birinciliği kazanan at, sulanmış tarlaya girdiği halde ayağı çamursuz çıkmış, dikenliğe girdiği halde ayağına diken batmamış, sarp dağlara çıktığı halde şahin gibi gitmiş. Öbür at da çok iyiymiş ama birinci gibi değilmiş. Ali seyis birinci atın adını Gırat, ikincisini ise Dorat koymuş. Bundan sonra Ali seyis oğluna yumuşamayan elmas bir taş vererek kendisine iyi bir kılıç yaptırmasını söylemiş. Kılıcı yapan usta, taşın kıymetini anladığından yaptığı kılıcı kendine saklamış. Ruşen'e başka bir kılıç vermiş. Ali seyis oğluna bir elmas taş daha verip ustaya tekrar göndermiş. Usta hilekârlığının ortaya çıktığını anlamış. Kılıç kınına sakız doldurarak tekrar Ruşen'e vermiş.

Usta bu işin sırrını öğrenmek için adamlarını Ruşen'in peşine takmış. Uygun bir yerde beş kişi Ruşen'e saldırmış. Kılıcın kınında sakız olduğu için Ruşen, bir türlü kılıcını kınından çekip alamamış. Bu rağmen adamlardan kendini korumuş. Ruşen eve dönmüş. Ali seyis ona atının da kılıcının da tam olduğunu artık Hasan Han'dan hesap sorması gerektiğini söylemiş.

Hasan Han, Ali seyisin rüzgâr gibi atlarını ve cengâver oğlunu ününü her yerde duymuş. Vezirlerini toplayarak çare aramaya başlamışlar. Vezirler oğlanı saraya davet edip bir hileyle öldürmeyi teklif etmişler. Ruşen'i bir haberciyle saraya davet etmişler. Ali seyis oğlunu yalnız başına saraya yollamamış. O da oğluyla birlikte Hasan Han'a beğenmediği atları göstermeye gitmiş. Hasan Han ise hile ile onların yakalanmalarını emretmiş. Ruşen kılıcını çekip savunuyormuş. Fakat hanın adamları çokmuş. Ali seyis oğlunu çekip kaçmaya başlamışlar. Hanın adamları da peşlerine takılmış.

Yolda Ali seyis, oğlundan kendilerini takip eden adamların atlarının ne cins olduğunu sormuş. Ruşen önce doru atın geldiğini söylemiş. Ali seyis oğluna atları çamurlu tarlaya sürmesini söylemiş. Doru at çamurlu tarlada saplanıp kalmış. Ardından kara atlı geliyormuş. Ali seyis bu kez dikenli tarlaya girmeleri gerektiğini söylemiş. Kara at da bu tarlada kalmış. En son gelen atlı ak renkli attı. Ali seyis atları taşlığa sürmesini söylemiş. Böylece ak renkli atlıyı da taşlıkta bırakarak kurtulmuşlar. Çamlıbel denen bir yere gelmişler. Buraya yurt kurup yerleşmişler.

Bir gün Ali seyis oğlunu yanına çağırmış. Ona:

-“Pınardan içtiğin sular diline şairlik, kollarına kuvvet, sesine güç vermiş. Bil ki senin adın doğudan batıya her yere yayılacak. Demir kılıcın belinde, Gırat altında yerinde Çamlıbel olduğu sürece korkma! Senin adını duyan ağalar, beyler önünde eğilecekler. Yalnız sana bir diyeceğim vardır: Haksızlıktan sakın! Bundan böyle senin adını Köroğlu koydum.” demiş.

Ali seyis vasiyetini oğluna bildirip geri kalan ömrünü oğluna bağışlamış. Sonra Ali seyis hayata veda etmiştir. Gün geçtikçe Çamlıbel'e yiğitler gelip onun etrafında toplaşmaya başlamışlar. Köroğlu zamanla Çamlıbel'de ordusunu kurmuş.

Hasan Han'ın saltanatına seferler yapmaya başlamış. Saltanatını alt üst etmiş. Babasının hesabını ona sormuş. Babasının vasiyetine uyarak asla haksızlığa el sürmemiş.

2. 12. “Sarı Saltuk Destanı” Masalı

Zamanın birinde Şerif Hızır adlı biri varmış. Bu kişi üç yaşındayken anne ve babasını kaybetmiş. Şerif Hızır, Cuma kâtipliği ile görevlendirilen dedesi Seyyid Hüseyin tarafından yetiştirilmek üzere Abdülaziz Hocaya verilmiş. Şerif Hızır, hocası sayesinde on iki dil öğrenmiş. Selçuklu padişahı Süleyman, Hızır’a bu ilminden dolayı devlet bütçesinden kırk dirhem verilmesini emretmiş.

O günlerde Rum Kayser’i Avrupa’dan gelen Haçlı ordularıyla birlikte Ankara’ya saldırarak burayı ele geçirmiş. Bunun üzerine Amasya kâfirleri, Sinop beyi Emir Ali’ye vergi vermemeye başlamışlar. Neden vergi vermediklerini anlatmak için Emir Ali’nin huzuruna elçi göndermişler. Orada bulunan Şerif Hızır da elçilerin laubali hallerine kızmış ve bunları şiddetle cezalandırarak geri göndermiş. Amasya tekfurı ise öfkelenerek bu olayı hemen İstanbul’daki Rum hükümdarına bildirmiş. İmparator bu olaya çok kızmış ve hemen bir haçlı ordusu hazırlamasını emretmiş. Şerif Ali’nin yanındakiler ise elçileri cezalandırdığından dolayı ona kızmışlar. Şerif buna çok üzölmüş ve evine giderek yatıp uyumuş. Rüyasında Battal Gazi’yi görmüş. Battal Gazi ona dağdaki mağarada atı Aşkar’ı ve silahlarını almasını söylemiş Şerif uyanmış. Tarif edilen yere gitmiş, atı ve silahları almış.

Şerif Hızır, bu olağanüstü ata ve silahlara kavuştuktan sonra üzerine gelen Haçlı ordularıyla savaşımaya başlamış. Savaş sırasında, Elyun-i Rumi adında bir düşmanla karşılaşmış. Şerif Elyun’u alt etmiş, tam onu öldüreceği sırada yalvarmış. Müslüman olacağına dair izler taşımaktaymış. Bunu anlayan Şerif, onu affetmiş. Adını İlyas olarak değiştirmiş. İlyas da Şerif’e “Saltuk” lakabını vermiş. Birlikte Haçlı kâfirlerine karşı savaşımlar. Sonunda Selçuklu hükümdarı ikinci Gıyaseddin’in yönettiği ordu Haçlıları yenerek komutanlarını esir almış. Bundan sonra Şerif, Sarı Saltuk adıyla dört bir tarafa seferler yapmış ve çok şöhret bulmuş.

SONUÇ

Destanlar bir milletin mazisine ayna tutan ve gelecek nesillerle köprü vazifesi gören kültür zenginliğinin aktarılmasında önemli rol oynayan edebi ürünlerdendir.

Eğitimin her kademesinde milli benliğimizi taşıyan zenginliklerimizden faydalanılması gerekmektedir. Bu faydalanma işleminde, sadece destan türü aracılığıyla verilmesinin yetmediği dikkate alınmalı, türler arası geçişin oluşturulması gerekmektedir.

İnsanoğlunun kavrayış, algılayış biçimleri birbirinden farklıdır. Kiminin görsel zekâsı daha baskınken kimisinin sözel-dilsel zekâsı baskındır. Bu yüzden milli kimliğimizi taşıyan destanların diğer türler açısından yeniden formlaştırma yapılması gerekmektedir.

Mitolojik unsurların kaynaklık ettiği destanlar dönemin şartları açısından ve olağanüstü durumların fazlalığından eğitim açısından yeniden formlaştırılırken yaş gruplarının dikkate alınması gerekmektedir. Destanların eğitime yönelik işlevleri doğrultusunda kültür devamlılığı sağlaması açısından önemlidir. Destanlar nesillerin birbirlerini anlamaları, kültürel bağlarını koruyabilmeleri bakımından değerli hazinelerimizdendir.

Destanların Türkçe eğitimi açısından efsane, halk hikâyesi, roman, çizgi roman, masal, tiyatro gibi metin türleri ile yeniden formlaştırılması gerektiği düşünülmüştür. Çalışmada

Yaradılış Destanı, Alp Er Tunga Destanı, Şu Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Bozkurt Destanı, Ergenekon Destanı, Göç Destanı, Satuk Buğra Han Destanı, Cengiz Han Destanı, Danişmend Gazi Destanı, Köroğlu Destanı ve Sarı Saltuk Destanı tiyatro ve masal türlerine göre yeniden formlaştırılmıştır. Metinler belli türler açısından formlaştırılmış, araştırmacıların diğer türler açısından da formlaştırılma çalışmaları yapmaları önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ş. Ve Gündüz, O. (2011). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Banarlı, N. (1983). Resimli Türk edebiyatı tarihi (Cilt 1-2). Milli Eğitim Basımevi yayınları.
- Demir, N. (2006). *Dânişmend Gazi destanı*. Ankara: Hece Yayınları.
- Elçin, Ş. (2011). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gökdağ, B. (2015). *Başlangıcından günümüze Türk destanları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Macit, M. ve Soldan, U. (2010). *Edebiyat bilgi ve teorileri*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Oğuz, Öcal vd.(2004). *Türk halk edebiyatı el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ögel, B. (2014). *Türk mitolojisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sepetçioğlu, M. (1976). *Türk destanları*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Smith, A.D. (1994). *Milli kimlik* (B. Şeker, çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tural, S. (1998). *Tarihten destana akan duyarlılık*. Ankara: AYK Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Tural, S. (2001). Türk dünyası edebiyatı tarihi (Cilt 1-32). Atatürk Kültür Merkezi yayınları.
- Türkçe Sözlük (2014). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2012). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.